

АНТИКОЛОНІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СОЦІАЛЬНО-ПОБУТОВИХ КОМЕДІЙ ГРИГОРІЯ КВІТКИ-ОСНОВ'ЯНЕНКА

Величковська Юлія Федорівна,

аспірантка

Університету Григорія Сковороди в Переяславі

y.velychkovska@ukr.net

orcid.org/0000-0003-4560-6447

Мета. Метою розвідки є дослідження специфіки формування та розвитку антиколоніальних проблем у національній літературі у першій половині XIX століття, втілених у соціально-побутових комедіях Григорія Квітки-Основ'яненка «Приезжий из столицы, или Суматоха в уездном городе», «Дворянские выборы», «Шельменко – волостной писарь», «Ясновидящая» та «Шельменко – денщик».

Методи. Дослідження ґрунтується на загальнонаукових методах аналізу, синтезу, спостереження, добору та систематизації матеріалу. Елементи історико-літературного підходу сприяли дослідженню колоніальної політики імперського уряду в Україні, що спричинила вплив на формування життєвих поглядів митця, а також особливості розвитку соціально-побутової комедії як жанру в національній літературі. Проблемно-тематичний, філософський та психоаналітичний підходи були використані у дослідженні відображених автором антиколоніальних проблем у змісті соціально-побутових комедій.

Результати. У статті проаналізовано особистий підхід Г. Квітки-Основ'яненка до творення соціально-побутових комедій, що ґрунтувався на неоднозначності світосприйняття митця. Світогляд драматурга характеризується поєднанням патріархальних ідей із просвітницьким реалізмом, зверненням до християнського гуманізму. Аналіз жанрових і стилістичних особливостей драматичних творів, світосприйняття автора, сприяли з'ясуванню ідейно-проблемного змісту комедій. Доведено, що традиції класицистичної сатири (Мольєра та Нікола Буало) та принципи художнього узагальнення символічних образів були застосовані автором задля художнього зображення української еліти, котра, формуючись під впливом колоніальної політики імперії часів Катерини II, перетворилася на новий суспільний клас, що отримав назву «нові дворяни». Сатиричне зображення реалістичних картин життя стало об'єднуючим елементом соціально-побутових комедій митця. Двомовність п'єс презентувала звернення автора до своїх співвітчизників з метою осмислення наслідків московського колоніального впливу на їхнє життя. Автор прагнув пробудити у «нових дворян» бажання корегувати власну «втрачену національну свідомість» через загострення їхньої уваги на руйнівних колонізаторських засобах.

Висновки. Системний аналіз соціально-побутових комедій Григорія Квітки-Основ'яненка надав змогу виявити як індивідуально-авторські погляди на колонізацію України (втрата людської гідності новими дворянами, їхня розбещеність, підлість і забобонність), так і тенденції розвитку антиколоніальних ідей у національній драматургії (зв'язок романтизму із просвітництвом та гуманістичними ідеями Мольєра, Нікола Буало, Ж.-Ж. Руссо) першої половини XIX століття, що засвідчили процес розбудови антиколоніального спротиву по всій території тодішньої України.

Ключові слова: колоніальна система, просвітництво, гуманізм, двомовність, анекдот, нові дворяни.

ANTI-COLONIAL PROBLEMS OF HRYHORIY KVITKA-OSNOVIANENKO'S SOCIAL-HOUSEHOLD COMEDIES

Velychkovska Yuliia Fedorivna,

Postgraduate Student

Hryhoriy Skovoroda University in Pereiaslav

y.velychkovska@ukr.net

orcid.org/0000-0003-4560-6447

Purpose. The task of this article is to study the specifics of the formation and development of anti-colonial problems in the national literature of the first half of the XIX century, embodied in the social-household comedies of Hryhoriy Kvitka-Osnovyanenko “A visitor from the capital, or the Bustle in the county town”, “Noble elections”, “Shelmenko – volost clerk”, “Clairvoyant” and “Shelmenko – batman”.

Methods. The research is based on general scientific methods of analysis, synthesis, observation, selection and systematization of material. Elements of the historical and literary approach contributed to the study of the colonial policy of the imperial government in Ukraine, that impressed the formation of the artist's life views, as well as the development of social comedy as a genre in national literature. Problem-thematic, philosophical, figurative and psychoanalytic approaches were used in the study of the author's reflected anti-colonial problems in the content of social-household comedies.

Results. The article analyzes the special approach of G. Kvitka-Osnovyanenko to the creation of social-household comedies, which was based on the ambiguity of the artist's worldview. The playwright's worldview is characterized by a combination of patriarchal ideas with enlightenment realism, which is addressed to christian humanism. The analysis of genre and stylistic features of dramatic works, the worldview of the author, helped to clarify the ideological and problematic content of comedies. It is proved that the traditions of classicist satire (Moliere and Nicolas Boileau) and the principles of artistic generalization of symbolic images were used by the author to show the formation of the Ukrainian elite, which, formed under the influence of the empire colonial policy of the time of Catherine II, turned into a new social class, called the “new nobles”. Realism in a satirical image has become a unifying element of the artist's social-household comedies. The bilingual play presented the author's appeal to his compatriots to understand Moscow's colonial influence to their lives for the sake of future fixes their own “lost national consciousness” and sharpening their focus on destructive colonial means.

Conclusions. A systematic analysis of Hryhoriy Kvitka-Osnovyanenko's social-household comedies made it possible to detect both individual and authorial views to the colonization of Ukraine (loss of human dignity by new nobles, their corruption, meanness and superstition) and trends in the development of anti-colonial ideas in the national drama (connection of romanticism with enlightenment and humanistic ideas of Moliere, Nicolas Boileau, J.-J. Rousseau) of the first half of the XIX century.

Key words: colonial system, enlightenment, humanism, bilingualism, anecdote, new nobles.

1. Вступ

Творчість Григорія Квітки-Оснoв'яненка (1778–1843) відіграла важливу роль у процесі творення національної літератури. Увесь його творчий доробок є свідченням «нової, чисто народної русько-української літератури» (Франко, 1980, Т. 26: 352), який, поставши на основі національного фольклору і народних традицій, привернув до себе увагу таких дослідників, як Н. Буторіна, Я. Вільна, О. Гончар, М. Марков, І. Франко, І. Ярошевич та інші. Поряд із дослідженням взаємозв'язку творчості письменника із національними традиціями набирають актуальності питання впливу європейського Просвітництва на його естетичні та літературні уподобання. Я. Вільна, С. Єфремов, Ю. Кириченко, М. Сумцов, О. Федута звертають свою увагу на те, що саме ця літературна течія послугувала для митця орієнтиром і взірцем побудови культури та доповнила його промонархічні погляди. «Патріархальна поміркованість, християнський гуманізм, роялізм і просвітницький практицизм» (Історія української літератури, 2016, Т. 3: 612), позначившись на художній спадщині Григорія Квітки-Оснoв'яненка, посприяли створенню жанру соціально-побутової комедії, особливістю якої стало висвітлення соціальних і національних проблем тогочасного суспільства Російської імперії. Ці проблеми вже довгий час залишаються поза належною увагою дослідників і вимагають нового прочитання. Тому метою розвідки є дослідження змісту соціально-побутових комедій («Приезжий из столицы, или Суматоха в уездном городе», «Дворянские выборы», «Шельменко – волостной писарь», «Ясновидающая» та «Шельменко – денщик») Г. Квітки-Оснoв'яненка на вміст антиколоніальних проблем.

2. Жанр соціально-побутової комедії у творчості Г. Квітки-Оснoв'яненка

Історико-літературний підхід у дослідженні творчості письменника дає змогу з'ясувати, що у 20–30-х рр. XIX століття з-під пера засновника соціально-побутової повісті в нашій новій літературі виходять драматичні твори «Приезжий из столицы, или Суматоха в уездном городе», дилогія «Дворянские выборы», «Турецкая шаль», «Шельменко – волостной писарь», «Ясновидающая» та «Шельменко – денщик», котрі заклали в національній літературі жанр соціально-побутової комедії, пов'язаної зі зростанням реалістичних тенденцій у європейському класицизмі. Близькість до програмних принципів класицизму мольєрівського типу засвідчила розуміння драматургом складності та суперечностей московських імперських життєвих явищ, які він зображував «с натуры, без всякой прикрасы и оттушовки» (Зеров, 1960: 214). Задля цього Квітка «основательно изучалъ и быть дворянъ» (Сумцов, 1884, № 6: 201). М. Сумцов зауважив, що драматург «внимательно всматривался въ окружающую его общественную среду, изучалъ ее, опредѣлялъ существенныя стороны современной ему дѣйствительности ...» (Сумцов, 1884, № 6: 201), що допомогло викрити вади козацьких нащадків відповідно до класицистичних принципів Нікола Буало. Основним завданням для митця стало «стремление показать, отчего у нас зло» (Квітка-Оснoв'яненко, 1981, Т. 7: 219) з метою усвідомлення та виправлення сучасниками недоліків Російської імперії.

Для втілення своєї мети Г. Квітка-Оснoв'яненко вдався до експерименту: переплетення російської та української мов у текстах комедій. Мовна тактика дозволила йому зорієнтуватися на широке коло читачів і глядачів. У листі до П.О. Плетньова від 15.03.1839 р. він пояснив: «Вы видите, что я не могу по-нынешнему писать очищенным слогом, подобранными выражениями и всегда буду сбиваться на свой тон малороссийский ...» (Квітка-Оснoв'яненко, 1978, Т. 1: 4). Зауваження Квітки-Оснoв'яненка, з одного боку, продемонструвало нерозривний зв'язок митця з його Батьківщиною, а з іншого – підтвердило мовні цензурні вимоги тодішніх видавництв (публікація творів російською мовою). Дотримуючись цензурних вимог, митець створив соціально-побутові комедії з часів власного сьогодення, переплівши їх з недавнім історичним минулим українців, зокрема часами імператриці Катерини II.

3. Осмислення колоніальних проблем драматургом

Соціально-побутові комедії Г. Квітки-Оснoв'яненка варто співвіднести з історичним феноменом формування національної свідомості в нашого народу. Точною відліку автор узяв добу Катерини II з усіма її абсурдними колонізаторськими діями в Україні. Саме цей період, на його думку, найактивніше відбився на свідомості українців. «Історичний час» імператриці відкрито презентують дві п'єси: «Дворянские выборы» та «Шельменко – волостной писарь». Зміст творів розкрив політичні проблеми формування «нового дворянства», втрату людської гідності українською шляхтою, котра заповзятю вислужувалася перед колонізаторами, визиск нею власного народу як вірними прихильниками імперського уряду в Україні.

У комедії «Дворянские выборы» драматург ненав'язливо зауважив, що значна частина української шляхти поповнила ряди російського дворянства: «<...> новыми помещиками сделались выгнанные из службы приказные, крючкотворством своим награвившие большие деньги и происками получившие дворянское звание» (Квітка-Оснoв'яненко, 1978, Т. 1: 112). Перехід, який з сарказмом відобразив митець, призвів до втрати людської гідності та формування антигуманності серед колишніх козацьких шляхтичів. Відповідно до ідей Ж.-Ж. Руссо, Г. Квітка-Оснoв'яненко співвідносить героїв «із «природним» та «неприродним» (Кириченко, 2017, № 1: 133). Свідченням визиску українців у творі є образ центрального негативного персонажа – Кожедралова: «*Ваши Кожедралов без ума <...>. Он без сердца, без правил: сколько, по его же словам, он отнял земли у бедных соседей, сколько разорил взысканием должных ему денег!*» (Квітка-Оснoв'яненко, 1978, Т. 1: 101). Цей образ стає символом вікової колоніальної політики сусідів-москвитів в Україні.

Варто припустити, що основою для сюжету цієї комедії стали вибори від ніжинського та батуринського шляхетства, зафіксовані у рукописі «Сбори № 593», що сколихнули тодішнє суспільство державною недоброчесністю (Щербина, 1896, № 7: 21-22). Промонархічність поглядів письменника не стала йому на заваді в показі проблеми «закривання очей» імперської влади на підлість та розбещеність «нових дворян». Надання шляхтичам «Грамоти дворянству» (1785) підтвердило колоніальну політику імперії, котра в їх особі вирощувала своїх однодумців і прихильників Катерини II, сприяючи їхній аморальній всездозволеності: «*Да кнутом не высекут! Грамота меня защищает <...>*» (Квітка-Основ'яненко, 1978, Т. 1: 109). Як личить справжній комедії, твір відзначився глибоким суспільним змістом і політичною тенденційністю, презентованими образами «нових дворян».

Проблема рекрутчини звучала у п'єсі «Шельменко – волостной писарь», що стала продовженням теми збагачення «новими дворянами» та нехтування ними національними принципами за часів Катерини II. Г. Квітка-Основ'яненко ставить у центр конфлікту постать українця – писаря Шельменка, який прагне збагатитися коштом вдови, сина якої віддав на довічну рекрутську службу (до 1793 р. термін служби був довічним): «*Один рекрут по нашей волости в недоборе; так мы с очередными уладив, нашли-та сироту. А мать, тово вона, дюже богата. Так мы сына-то отдадим, а ее Шельменко принимает <...> с землей и всею недвижимостью*» (Квітка-Основ'яненко, 1978, Т. 1: 269). Аналіз системи образів дав змогу з'ясувати, що сарказм, як один із видів художнього відображення дійсності, сприяв засудженню негативних рис характеру та вчинків писаря. Образ героя мимовільно презентував жадливе колоніальне становище наших тогочасних селян. Із вуст Микити пролунало національно свідоме запитання від усіх українців, яке, до речі, було вилучене С. Лебедевим із тексту під час першого рецензування п'єси: «*<...> за что именно меня отдают, за что, как скотину на убой, ведут на явную погибель?*» (Квітка-Основ'яненко, 1978, Т. 1: 273).

Це перша комедія Квітки-Основ'яненка, в якій головний герой розмовляє українською мовою. О. Буторіна зауважила, що митець вважав, що «найбільший успіх буде мати той твір, який написано про реальний народ його ж народною мовою» (Буторіна, 2005, № 6: 79). Такий підхід відкрито продемонстрував поняття опозиційної пари: «Україна – Великоросія», що не відповідало засадам імперської політики. Введенням української мови у зміст комедії митець підтвердив свій «Ответ г. Тихорскому», в якому, як вважає М. Яценко, рішуче «виступив на захист достоїнств української літератури й демократичного героя» (Історія української літератури, 1995, Кн. 1: 156). Адж «літературна творчість – це творчість на матеріалі мови» (Федута, 2016, № 9: 99).

Поряд з назвами проблемами драматург відбив ваді скolonізованого суспільства, які постали за умов втрати Україною своєї самостійності та власного державного апарату під впливом колоніальної політики імперії. «Нові українські дворяни», пристосовуючись до імперських умов життя, зневажливо ставляться до свого історичного минулого, забувають національні народні звичаї та традиції: «*Теперь мы и пьем аккуратнее, и смеемся над стариною*» (Квітка-Основ'яненко, 1978, Т. 1: 286). Суспільство починає втрачати своє єство, забуває про Заповіді Божі, а, покоровшись багатству, – свідомо продає себе у вічне рабство. У п'єсі «Шельменко – волостной писарь» Г. Квітка-Основ'яненко вустами Шельменка констатує: «*Писаніє глаголетъ: з пісні слово не викидається; і паки другое писаніє: нанявсь – продавсь!* [виділення моє. – Ю. В.]» (Квітка-Основ'яненко, 1978, Т. 1: 281). Використання народних фразеологізмів «нанявсь – продавсь» дозволило письменникові винести на обговорення проблему пристосування значної частини панства й підпанків з-поміж тогочасних українців, що потрапили під вплив колоніальної політики великоросійського уряду, сподіваючись на власне збагачення.

Проблему пристосування до обставин та середовища митець продовжує опрацьовувати у п'єсі «Ясновидящая», в котрій задля відтворення наслідків колоніальної політики імперії в Україні змусив самовикриватися різних представників тодішнього суспільства. Г. Квітка-Основ'яненко продовжив і розвинув «традиції етико-гуманістичного напрямку українського просвітництва XVIII ст.» (Історія української літератури, 1995, Кн. 1: 153), котрі передбачали морально-етичне виховання, моральне самовдосконалення, духовне життя людини та відмову від тілесних благ. Просвітницькі ідеї останнього представника бароко Г. Сковороди, якими збагатився письменник, допомогли йому глибше розкрити антинародну сутність «новоствореного дворянства». Засудження безвідповідальності та користолюбства «нових дворян» звучить із вуст героїні комедії «Ясновидящая» Маргарити: «*Сладость житейская, объедание, пресыщение – есть лютейший враг наш*» (Квітка-Основ'яненко, 1978, Т. 1: 327). Пошуки автором позитивного героя серед поміщиків, чиновників та офіцерства завершилися нічим. Стає зрозумілим, що під впливом імперських колонізаторських різнобічних заходів формується психологія «нового дворянина», шляхетські привілеї якого були обмежені розпорядженнями імперського уряду. Героїня комедії згадує, що вона є «урожденная княжна» (Квітка-Основ'яненко, 1978, Т. 1: 312), чим автор опосередковано звертає увагу на давні права та привілеї українців, котрі втрачають свою цінність у часи колонізації України імперським урядом. Варто вказати, що драматург провину за нищення української державності та суспільства покладав на нашу продажну шляхту, яка втрачала свою національну гідність, пристосовуючись до нових колоніальних вимог та умов життя. Психологічний підхід до образів тогочасного міщанина і шляхтича дає змогу побачити передумови формування їх суспільної свідомості. Колонізаційні заходи Російської імперії в Україні, на думку О. Юрчук, «відбувалися не лише за рахунок агресивних дій російського колонізатора, а й через інспірування колабораціонізму» (Юрчук, 2013: 37), котрий поширювався в осередках української шляхти.

Відголос колабораціонізму, що призвів до «застоя провінціальної життя» (Марков, 1883, № 6: 204), відчутний у соціально-побутовій комедії «Приезжий из столицы, или Суматоха в уездном городе» (1827). Власне ця п'єса розкриває перед читачем і глядачем імперське життя авторових часів, за яких вчать «с русскими говорить по-русски всегда и везде; на другом языке – где нужда потребует» (Квітка-Основ'яненко, 1978, Т. 1: 32).

Літературним та науковим працям не дають змоги розвиватися, споглядаючи на відмінність від імперських ідей: *«Я писал о сем диссертацию, но от зависти ее не напечатали даже и в «Телеграфе»* (Квітка-Оснoв'яненко, 1978, Т. 1: 39). Г. Квітка-Оснoв'яненко звертає увагу на те, що його співвітчизники не сприймають чиновників як належить, боячись виступити проти власноруч створених образів своїх кривдників: *«Вы сами всему причиной, выставили его за величайшего вельможу <...>»* (Квітка-Оснoв'яненко, 1978, Т. 1: 92). Проблема страху, що сформувалася під впливом колоніальної системи імперського уряду в Україні, на думку письменника, заважала українцям належно оцінити власні сили та задумуватися над потребами виправляти своє колоніальне становище.

За сюжетом і кількістю персонажів твір «Приезжий из столицы, или Суматоха в уездном городе» наближається до «Ревізора» (1835) М. Гоголя. І. Лімборський зауважує, що «існує версія, згідно з якою рукопис комедії Квітки був відомий у 30-ті роки петербурзькій читацькій публіці і з ним міг ознайомитися Гоголь» (Історія української літератури, 2016, Т. 3: 617). Проте варто також зазначити, що наприкінці 1820-х рр. серед інтелігенції був поширений анекдот про удаваного ревізора, який, напевне, і вплинув на творчий доробок обох митців (Історія української літератури, 2016, Т. 3: 617). Історію творення самого анекдоту варто пов'язати із підготовкою українського міста Кременчука до приїзду імператриці Катерини II. Інформація про цю подію, котру подано у статті «Какъ готовили Кременчугъ къ вѣщрчѣ имп. Екатерины II» автором, що підписався ініціалами *Θ. Ни-кѣ*, співзвучна з сюжетними деталями творів Г. Квітки-Оснoв'яненка та М. Гоголя. Із тексту статті дізнаємося, що місцевий городничий секунд-майор Чичеров «предписалъ немедленно всѣмъ жителямъ города Кременчуга, чтобы непременно всѣ дома были обмазаны и выбѣлены мѣломъ, или самою лутчею бѣлою глиною, а такъ-же стараться выравнивать вездѣ въ фасадахъ кривизны, и улицы привести въ самое лутчее состояніе, засыпать и уравнивать повсюду низменныя мѣста, а по необходимости, гдѣ нужно, сдѣлать канавы <...>» (*Θ. Ни-кѣ*, 1883, № 2: 461). Отже, варто припустити, що ревізором, якого зобразили обидва автори, виявилася сама Катерина II. Г. Квітка-Оснoв'яненко, так само як і М. Гоголь, саркастично висміяв українське провінційне чиновництво, яке намагалося прислужитися своєму колоніальному керівництву в часи його «асиміляції імперською культурою та службою» (Субтельний, 1991: 202). Такий задум п'єси цілком «узгоджувався з популярним жанром «комедії нравів» (Історія української літератури, 2016, Т. 3: 617) просвітительського реалізму. Отже, проблема пристосування місцевої злодійсько-скорумпованої влади у переплетенні з проблемою страху перед такою ж центральною імперською владою нагадали про себе знову.

Відображення суспільних і політичних проблем свого часу Г. Квітка-Оснoв'яненко завершує у циклі творів про Шельменка двомовною соціально-побутовою комедією «Шельменко – денщик», котрій надає тематично-стильової новизни любовною інтригою. Центральними персонажами зображені Кирило Петрович Шпак і закоханий у його доньку капітан Іван Семенович Скворцов. Прізвища головних героїв відтворюють задум автора – і старше, і молоде покоління паничів є одним і тим самим аморально-байдужим, але гоноровим панством: *«<...> у того Шпака, що співав під вікнами у темниці гетьмана, та було два сини: один Шпак повів рід Шпаків, от як і ви є, а другий Шпак пішов у москалі і став зватися по-московському Шкварцов <...>»* (Квітка-Оснoв'яненко, 1978, Т. 1: 116). Різниця між ними проявилася лише в наслідуванні молодшим поколінням (сучасниками Г. Квітки-Оснoв'яненка) петербурзького самозакоханого дворянства (прізвище російського походження), а старшим – дотримання певних національних традицій (мова, культура) у часи знищеної української державності.

Прізвища головних героїв також акцентують увагу на діяльності герольдії, яка після затвердження Катериною II «Грамоти дворянству» «не вникнула въ особливия права, обыкновенія, привилегіи, вольности, свободы и преимущества» (Полетика, 1893, № 1: 4) українців. У першому десятилітті XIX ст. Василь Полетика, коментуючи діяльність герольдії, зауважив, що «между малороссійскимъ же и Россійскимъ дворянствомъ различіе только состояло въ одномъ имени <...>» (Полетика, 1893, № 1: 8). Зауваження історіографа, очевидно, вплинули на світогляд Г. Квітки-Оснoв'яненка та примусили його висвітлити проблему нищення станових прав і привілеїв української шляхти як крах національної самобутності в змісті комедії.

На образі Шельменка позначилися риси спритного слуги-крутія, подібного до героїв комедій Мольєра, що засвідчило зв'язок поетики твору із європейською поетикою крутієвського роману. І. Франко зазначив, що «ся комедія Квітки є, може, найменше оригінальним його твором: уся її основа і будова взята з італійської комедії Гольдоні “Un curioso accidente”» (Франко, 1981, Т. 29: 316). Однак образ героя-крутія, що створений засобами комізму, послугував маскуванням національної доктрини в просторі колоніалізму імперії. Сатира спрямувала своє вістря на суспільно-політичну обмеженість українського панства з його самовдоволенням невіглаством у гонитві за титулами, що було притаманним добі Катерини II. Порівнюючи минуле (часи перед укладанням Переяславської угоди) зі своїм сучасним, Г. Квітка-Оснoв'яненко нагадав «новим дворянам» про їхні доблесні часи у ролі панства на власній землі: *«Чи думав ти, пан Шельменко, об палках, як був при волості писарем?.. <...> Тоді не тільки уся волость трепетом мене трепетала, не тільки голова прийдіте поклонімося, та й сам засідатель не знав, на яку ступити перед Шельменком. А тепер не можна Шельменку і пари з уст пустити, та усе по артикулу: і ходи, і говори, і дивися усе по артикулу»* (Квітка-Оснoв'яненко, 1978, Т. 1: 66). Це порівняння утвердило проблему започаткування втрати Україною своєї незалежності з моменту підписання Переяславської угоди Б. Хмельницьким у 1654 р., що завершилася утвердженням колоніальної політики імперським урядом Катерини в межах підросійської України.

На відміну від попередніх комедій, ця п'єса характеризується еволюцією художнього мислення письменника. Варто погодитись із думкою Я. Головацького, який наголосив, що Г. Квітка-Оснoв'яненко своїми «посмішками, жартами повалив дряблий будинок класицизму <...>» (Федченко, 1996: 169), перекресливши державотворчість української магнатерії її державозрадлиством.

4. Висновки

Отже, об'єднуючим елементом комедій Г. Квітки-Основ'яненка стало реалістичне зображення недоліків і вад суспільного життя в тогочасній Російській імперії. Попри те, що погляди митця сформувалися на основі патріархальних ідей, все ж він потрапив під вплив просвітницьких ідей, які зумів теоретично осмислити й застосувати в своїй драматичній практиці задля критики пристосування, корупції, невігластва, забобонності, прагнення до збагачення та втрати людської гідності. Г. Квітка-Основ'яненко використав традиції класицистичної сатири, представлені комедіями Мольєра та Ніколя Буало, а також принципи художнього узагальнення образів із уживанням прізвищ-самохарактеристик з метою дослідження особливостей формування світогляду та діянь української еліти «катерининських часів» і свого сьогодення, що сприяло розкриттю заходів колоніальної політики імперії. Такі проблеми, як нищення станових прав і привілеїв української шляхти, втрата людської гідності, захопленість визиском власного народу, пристосування до імперських умов життя, підлість і розбещеність «нових дворян», що проживали в постійному страху перед урядом імперії, збагатили жанр соціально-побутової комедії антиколоніальними проблемами. Подальші перспективи дослідження пов'язані з поглибленням вивчення антиколоніальної проблематики у творчості Г. Квітки-Основ'яненка.

Література:

1. Буторіна Н. Національні мотиви у творчості Григорія Квітки-Основ'яненка. *Слово і Час*. 2005. № 6. С. 76–79.
2. Вільна Я. Роль українських приказок та прислів'їв у гумористичних мініатюрах Г. Квітку-Основ'яненка «На пушання – як зав'язано» та «Підбрехач». *Українське літературознавство*. 2012. Вип. 75. С. 169–175.
3. Гончар О.І. Григорій Квітка-Основ'яненко. Життя і творчість. Київ, 1969. 366 с.
4. Записка о малароссійскомъ дворянствѣ маршала Роменскаго повѣта Василя Полетики 1809 г. *Киевская старина*. Т. LX. № 1. Київ, 1893. С. 1–14.
5. Зеров М. Нове українське письменство: історичний нарис. Мюнхен : Інститут Літератури, 1960. 306 с.
6. Історія української літератури. ХІХ століття: У 3 кн. / За ред. М. Т. Яценка. Київ : Либідь, 1995. Кн. 1. 368 с.
7. Історія української літератури у 12 т. Т. 3. : Література ХІХ століття (1800-1830). / За ред. М. Бондара, Ю. Кузнецова. Київ : Наукова думка, 2016. 748 с.
8. Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Твори у 8 т. Т. 8 / підготовка текстів та примітки О. І. Гончара. Київ : Дніпро, 1970. 380 с.
9. Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Зібрання творів у 7 т. Т. 1 : Драматичні твори / гол. ред. П.М. Федченко. Київ : Наукова думка, 1978. 496 с.
10. Квітка-Основ'яненко Г.Ф. Зібрання творів у 7 т. Т. 7 : Історичні, етнографічні, літературно-публіцистичні статті, листи. Київ, 1981. 567 с.
11. Кириченко Ю.С. Ідейно-естетичні передумови формування усноподібної манери української прози Г. Квітки-Основ'яненка. *Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. Серія : Філологічні науки*. 2017. № 1. С. 132–140.
12. Марковъ Н.Г. Квитка-Основьяненко. Историко-литературный очеркъ. *Киевская старина*. Т. V. № 6. Київ, 1883. С. 193–211.
13. Ни-къ Ѳ. Какъ готовили Кременчугъ къ встрѣчѣ имп. Екатерины II. *Киевская старина*. Т. V. № 2. Київ, 1883. С. 460–464.
14. Субтельний О. Україна. Історія / Вступна стаття С. В. Кульчицького. Київ, 1991. 512 с.
15. Сумцовъ Н. Слободско-украинское дворянство въ произведеніяхъ Г. Ѳ. Квитки. *Киевская старина*. Т. VIII. № 6. Київ, 1884. С. 201–209.
16. Історія української літературної критики та літературознавства. Хрестоматія. У трьох книгах. Книга перша: Навч. посібник / Упоряд. П.М. Федченко, М.М. Павлюк. Т.В. Бовсунівська; за ред. П.М. Федченка. Київ : Либідь, 1996. 416 с.
17. Федута О. Автор-білінгв у пошуках читача (колізія Г. Квітки-Основ'яненка). *Слово і час*. 2016. № 9. С. 97–103.
18. Франко І. Zarysy ruchu literackiego Rusinow. *Зібрання творів : у 50 т.* Т. 26. Київ : Наукова думка, 1980. С. 350–354.
19. Франко І. Русько-український театр (Історичні обриси). *Зібрання творів : у 50 т.* Т. 29. Київ : Наукова думка, 1981. С. 293–336.
20. Щербина В. Эпизодъ при выборахъ въ законодательную комиссію 1767 г. *Киевская старина*. Т. LII. № 7. Київ, 1896. С. 20–24.
21. Юрчук О. У тіні імперії : Українська література у світлі постколоніальної теорії : монографія. Київ : «Академія», 2013. 224 с.
22. Ярошевич І.А. «Олітературення» фольклорних жанрів в оповіданнях Г. Квітки-Основ'яненка. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Філологія*. 2014. № 1107, вип. 70. С. 234–238.

References:

1. Butorina N. (2005). Natsionalni motyvy u tvorchosti Hryhoriia Kvitky-Osnovianenka. [National motives in the works of Hryhoriy Kvitka-Osnovyanenko]. *Slovo i Chas – Word and time*. (№ 6). P. 76–79.
2. Vilna Ya. (2012). Rol ukrainskykh prykazok ta prysliviv u humorystychnykh miniaturakh H. Kvitku-Osnovianenka “Na pushchannia – yak zaviazano” ta “Pidbrekhach”. [The role of Ukrainian proverbs and sayings in the humorous miniatures of G. Kvitka-Osnovyanenko “On the release – as tied” and “The liar”]. *Ukrainske literaturoznnavstvo – Ukrainian literary criticism*. (№ 75). P. 169–175.

3. Honchar O. I. (1969). Hryhorii Kvitka-Osnovianenko. Zhyttia i tvorchist. [Hryhorii Kvitka-Osnovianenko. Life and work]. Kyiv. 366 p.
4. [Vasyl'ii Poletyky] (1893). Zapyska o malarossiiskom dvorianstve marshala Romenskaho poveta Vasyl'ia Poletyky 1809 h. [The note about the Little Russian nobility of Marshal of Romensky district of Vasyl Poletika in 1809]. *Kyevskaia staryna – Kyiv antiquity*. (Part 1–12. Part 1.). Kyiv. P. 1–14. [in Russian]
5. Zerov M. (1960). Nove ukrainske pysmenstvo: istorychni narys. [New Ukrainian literature: a historical essay]. Munich : Instytut Literatury. 368 p. [in Ukrainian]
6. Yatsenko M.T. (Ed.). (1995). Istoriiia ukrainskoi literatury. XIX stolittia. Navch. Posibnyk. [History of Ukrainian literature. XIX century. Textbook]. (Part 1-3. Part 1.). Kyiv : Lybid. 368 p. [in Ukrainian]
7. Istoriiia ukrainskoi literatury. Literatura XIX stolittia (1800–1830). [History of Ukrainian literature. Literature of the XIX century (1800–1830)]. (2016). (Vol. 1-12; Vol. 2). Kyiv : Naukova dumka. 748 p. [in Ukrainian]
8. Kvitka-Osnovianenko H.F. (1970). Tvory. [Works]. (Vol. 1-8; Vol. 8). Kyiv : Dnipro. 380 p. [in Ukrainian]
9. Kvitka-Osnovianenko H.F. (1978). Zibrannia tvoriv: Dramatychni tvory. [Collection of works : Dramatic works]. (Vol. 1-7; Vol. 1). Kyiv : Naukova dumka. 496 p. [in Ukrainian]
10. Kvitka-Osnovianenko H.F. (1981). Zibrannia tvoriv: Istorychni, etnografichni, literaturno-publitsystychni stat'ky, lysty. [Collection of works: Historical, ethnographic, literary and journalistic articles, letters.]. (Vol. 1-7; Vol. 7). Kyiv. 567 p. [in Ukrainian]
11. Kyrychenko Yu. S. (2017). Ideino-estetychni peredumovy formuvannia usnoopovidnoi manery ukrainskoi prozy H. Kvitky-Osnovianenka. [Ideological and aesthetic preconditions for the formation of the oral narrative style of Ukrainian prose by G. Kvitka-Osnovianenko.]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Serii : Filolohichni nauky – Bulletin of Alfred Nobel University of Dnepropetrovsk. Series: Philological Sciences*. (№ 1). P. 132–140.
12. Markov N.H. (1883). F. Kvitka-Osnovianenko. Istoryko-lyteraturnyi ocherk. [Historical and literary essay]. *Kyevskaia staryna – Kyiv antiquity*. (Part 1-12. Part 6.). Kyiv. P. 193–211 [in Russian]
13. Ny-k F. (1883). Kak hotovyly Kremenchuk k vstreche ymp. Ekateriny II. [How Kremenchuk was prepared for the meeting of empress Catherine II]. *Kyevskaia staryna – Kyiv antiquity*. (Part 1-12. Part 2.). Kyiv. P. 460–464. [in Russian]
14. Subtelnyi O. (1991). Ukraina. Istoriiia. [Ukraine. History]. Kyiv. 512 p. [in Ukrainian]
15. Sumtsov N. (1884). Slobodsko-ukraynskoe dvorianstvo v proyzvedeniiakh H.F. Kvitky. [Slobodsko-Ukrainian nobility in the works of H. F. Kvitka]. *Kyevskaia staryna – Kyiv antiquity*. (Part 1-12. Part 6.). Kyiv. P. 201–209. [in Russian]
16. Fedchenko P. M. (Ed.). (1996). Istoriiia ukrainskoi literaturnoi krytyky ta literaturoznavstva. Khrestomatiiia. [History of Ukrainian literary criticism and literary criticism. Reader]. (Part 1-3. Part 1.). Kyiv : Lybid. 416 p. [in Ukrainian]
17. Feduta O. (2016). Avtor-bilinhv u poshukakh chytacha (koliziiia H. Kvitky-Osnovianenka). [Bilingual author in search of a reader (G. Kvitka-Osnovianenko collision)]. *Slovo i chas – Word and time*. (№ 9). S. 97–103.
18. Franko I. (1980). Zarysy ruchu literackiego Rusinow. [Records of the Rusyn literary movement]. *Zibrannia tvoriv – Collection of works*. (Vol. 1-50; Vol. 26). Kyiv : Naukova dumka. P. 350–354. [in Ukrainian]
19. Franko I. (1981). Rusko-ukrainskyi teatr (Istorychni obrysy). [Russian-Ukrainian Theater (Historical Outlines)]. *Zibrannia tvoriv – Collection of works*. (Vol. 1-50; Vol. 29). Kyiv : Naukova dumka. P. 293–336. [in Ukrainian]
20. Shcherbyna V. (1896). Epyzod pry vyborakh v zakonodatelnuiu kommissiiu 1767 h. [Episode during the election to the Legislative Commission in 1767]. *Kyevskaia staryna – Kyiv antiquity*. (Part 1-12. Part 7.). Kyiv. P. 20–24. [in Russian]
21. Iurchuk O. (2013). U tini imperii : Ukrainska literatura u svitli postkolonialnoi teorii: monohrafiia. [In the shadow of the empire: Ukrainian literature in the light of postcolonial theory : a monograph]. Kyiv : VTs “Akademiia”. 224 p. [in Ukrainian]
22. Iaroshevych I. A. (2014). “Oliteraturrennia” folklornykh zhanriv v opovidanniakh H. Kvitky-Osnovianenka. [“Literature” of folk genres in the stories of G. Kvitka-Osnovianenko]. *Visnyk Kharkivskoho natsionalnoho universytetu imeni V. N. Karazina. Ser. : Filolohiia – Bulletin of VN Karazin Kharkiv National University. Ser. : Philology*. (№ 1107, Part 70). P. 234–238.

Стаття надійшла до редакції 08.10.2020
The article was received October 8 2020